

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

PAIKALLISHANKINTA KÄSITTEENÄ NYKYAJAN LOGISTIIKASSA

Tutkielma

Kapteeniluutnantti
Mikko Rundelin

Esiupseerikurssi 61
Merisotalinja

Huhtikuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Linja
Esiupseerikurssi 61	Merisotalinja
Tekijä	
Kapteeni Mikko Rundelin	
Tutkielman nimi	
Paikallishankinta käsitteenä nykyajan logistiikassa	
Oppiaine, johon työ liittyy	Säilytyspaikka
Johtamistaito	Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2009	Tekstisivuja 23 Liitesivuja 7
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Nykyaikaisessa yhteiskunnassa tapahtuneen logistiikan keskittämisen vaikutukset hankintoihin puolustusvoimissa, erityisesti hankintojen järjestelyjen osalta ovat varmasti vaikuttaneet myös käsitteiden sisältöön. Vanha käsitteistö on varmasti edelleen käytössä, mutta merkitykset ovat muuttuneet. Todelliset mahdollisuudet hankkia materiaalia paikallisesti ovat muuttuneet.</p> <p>Päätutkimusongelmina ovat paikallishankinta -käsitteen oikeellisuus ja käyttökelpoisuus verrattuna todellisuuteen. Lisäksi tavoitteena on selvittää, kuinka paljon on mahdollista hankkia materiaalia paikallisesti.</p> <p>Päätutkimuskysymys on: Mitä ovat nykyään paikallishankinnat?</p> <p>Alakysymyksiä ovat: Miten nykyään ymmärretään käsite paikallishankinta?</p> <p>Mitä materiaalia kuvitellaan hankittavan paikallisesti? Onko kyseistä materiaalia todellisuudessa mahdollista hankkia paikallisesti vai onko kyseessä valtakunnallinen hankinta? Onko käsite nykyään ajankohtainen vai voidaanko puhua kokonaan muista hankinnoista?</p> <p>Aineistonkeruumenetelmä on asiakirjatutkimus, jota täydennetään kyselyllä sekä tapaustutkimuksella.</p> <p>Tutkimuksen teorianäkökulma pyrkii selvittämään hankintoja tekevien ja suunnittelevien henkilöiden käsityksiä termistä sekä verrata niitä olemassa olevaan käsitteenmäärittelyyn. Tarkastelu täydentyy tapaustutkimuksella, joka testaa vallitsevia käsityksiä suhteessa todelliseen tilanteeseen.</p> <p>Keskeisenä johtopäätöksenä tässä tutkimuksessa on paikallishankintakäsitteen ymmärtämisen ja sen ohjesääntöteksteihin kirjatun määritelmän välinen osittainen ristiriita. Tuloksena on</p>	

esitys määritelmän tarkistamiseksi, jolloin se vastaisi paremmin niitä mielikuvia mitä se ihmisissä synnyttää.

AVAINSANAT

Materiaali, hankinnat, paikallishankinnat, poikkeusolot, johtaminen, valmiuden säätely

PAIKALLISHANKINTA KÄSITTEENÄ NYKYAJAN LOGISTIIKASSA

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimusongelma ja rajaus	2
1.2	Alakysymykset	3
2	TUTKIMUSMENETELMÄ	4
3	HANKINTOIHIN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	7
3.1	Hankinnat ohjesäännöissä ja oppaissa	7
3.2	Hankinnat ja laki	11
3.3	Hankinnat ja elinkeinoelämän logistiikka	12
3.4	Pohdintaa.....	13
4	ASiantuntijoiden näkemyksiä.....	14
4.1	Kyselyn vastauksista yleisesti	14
4.2	Paikallishankinnan tarkoitus	15
4.3	Hankittavat materiaalit	16
4.4	Hankitaanko paikallisesti vai keskitetysti?	16
4.5	Materiaalin saatavuuden vaikutuksista	17
5	LÄHTEIDEN ARVIOINTIA.....	19
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	20
LIITE 1	KYSELY	1
LIITE 2	KYSELYN VASTAUKSET, YHDISTELMÄ.....	3

PAIKALLISHANKINTA KÄSITTEENÄ NYKYAJAN LOGISTIIKASSA

1 JOHDANTO

Puolustusvoimien valmiuden säätelyssä ja sen suunnittelussa käytetään usein käsitettä paikallishankinta. Harjoituksissa ja operaatioissa puhutaan usein kaikista paikallisista liikkeistä tehdyistä ostoksista paikallishankintoina. Samassa yhteydessä käytetään usein myös termiä täydennyshankinta. Käsitteelle paikallishankinta ei löydy käytetyssä puhekielessä yksiselitteistä määritelmää, joka olisi kaikissa asiayhteyksissä sama. Jokaisella keskusteluun osallistuvalla henkilöllä on oma subjektiivinen käsityksensä sanan merkityssisällöstä. Tämä korostuu erityisesti silloin kun sanan virallinen määrittely puuttuu, on puutteellinen tai ristiriidassa henkilön todellisuuskäsityksen kanssa. Tämä epäselvyys tai määritteen epätarkkuus aiheuttaa usein tarvetta tarkentaa sanan kulloinenkin käyttötarkoitus. Puolustusvoimat on ohjesäännöissään määritellyt käsitteen omalla tavallaan, joten sille on olemassa virallinen määritelmä. Virallinen määritelmä vaikuttaa olevan useimmille tuntematon tai sitä ei haluta käyttää.

Puolustusvoimat hankkii tärkeimmille sodanajan joukoilleen materiaalia siten, että suurin osa materiaalista saadaan Puolustusvoimien hallintaan jo normaalioloissa. Muille joukoille materiaalia hankitaan tarvittaessa kriisin aikana tai sen uhatessa, ostamalla tai ottamalla valmiuslain suomin valtuuksin. Näille joukoille hankitaan ja varastoidaan normaaliolojen aikana vain sellainen materiaali, mitä ei ole edellä mainituilla keinoilla ja oloissa mahdollista hankkia.¹ Tämä tarkoittaa sitä, että perustettaville joukoille hankitaan kiireellisesti materiaalia vasta perustamisvaiheessa. Yksi tällöin käytettävistä hankintatavoista on paikallishankinta.

Valtioneuvoston vähittäiskaupan rakennetta tarkastelevan selonteon mukaan elinkeinoelämän logistiikka on kehittynyt kohti yhä suurempia terminaaliyksiköitä. Tämä kehitys jatkuu edelleen. Vähittäiskauppa on päivittäistavarakaupan osalta integroitunut lähes kokonaan hankinnasta ja logistiikasta vastaavien yritysten kanssa.² Keskittämisen takia on aiheellista kyseenalaistaa koko paikallishankintakäsitteen oikeellisuus. Onko olemassa paikallishankintaa nyky-

¹ Puolustusministeriön materiaalipoliittinen strategia, 2007 kohta 1.1

² Valtioneuvoston selonteko vähittäiskaupan rakenteesta, muutoksista ja kauppaa koskevista erityiskysymyksistä, VNS 3/2006 vp, kohta 3.2

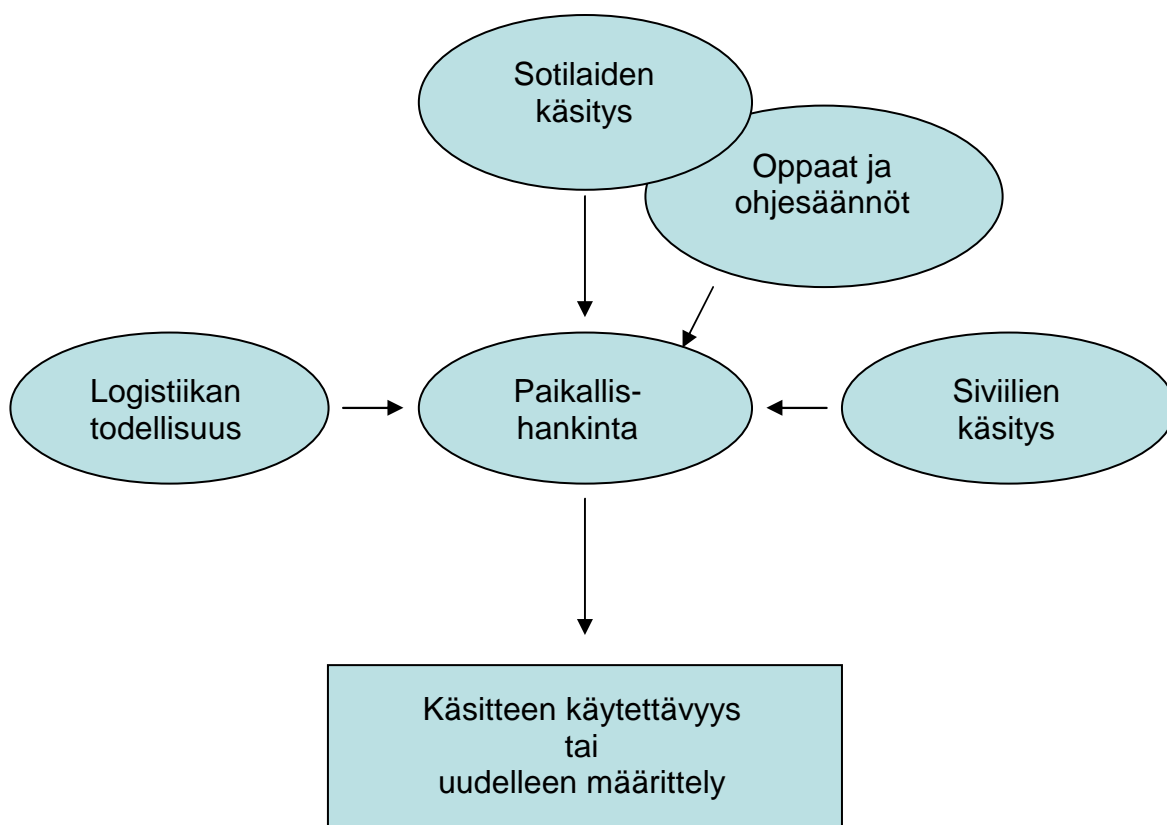
päivän logistisessa yhteiskunnassa, ainakaan siinä merkityksessä kuin Puolustusvoimien oppaat sen määrittelevät?

1.1 Tutkimusongelma ja rajaus

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan paikallishankintaa käsitteenä. Tutkimus ei selvitä pelkästään Puolustusvoimien näkemystä, vaan tutkii käsitettä yleisemmin. Painopiste on tutkijan tehtävien vuoksi kuitenkin Puolustusvoimissa ja osittain merivoimanäkökulmassa. Paikallishankintoja tutkitaan siis käsitteenä, mutta peilaten sitä Puolustusvoimien näkökulmaan. Miten siis hankintoja tekevät henkilöt ymmärtävät paikallishankinnan käsitteenä? Miten hyvin paikallishankinnan virallinen käsitteenmäärittely ja hankintoja tekevien henkilöiden subjektiiviset käsitykset kohtaavat? Miten edellä mainitut asiat kohtaavat todellisuuden, logistisessa ketjussa? Ymmärtävätkö ihmiset, jotka hankintoja tekevät tai suunnittelevat poikkeusolojen hankintoja, käsitteen siten kuin se on puolustusvoimien ohjesäännöissä ja oppaissa määritetty?

Tutkimuksen hypoteesina on oletus, että näiden asioiden välillä on jonkinlaisia eroja. Tutkimuksella pyritään selvittämään ovatko nämä erot niin olennaisen suuria, että käsitteen määrittely tulisi tehdä uudelleen vai onko käsite sellaisenaan edelleen käyttökelpoinen.

Tutkimuksessa tarkastellaan materiaalin saatavuuden vaikutusta hankintaan paikallisesti. Tarkastelussa käytetään eräitä yksittäisiä tuotteita esimerkkeinä. Materiaalista tarkastellaan sen saatavuutta vähittäisliikkeistä ilman lisätilauksen tarvetta. Tutkimuksessa tarkasteltavia materiaalityyppejä tai yksittäisiä tuotteita on valittu esimerkin tyyppisesti kyselyn vastauksissa esiintyvistä materiaaleista. Tarkasteltavat tuotteet toimivat ainoastaan havainnollistavina esimerkkeinä eri tekijöiden vaikutuksista hankintoihin. Näiden esimerkkien tarkoitus on joko vahvistaa kirjallisten lähteiden ja kyselyn antamia tuloksia tai osoittaa ne virheellisiksi. Teoriaa ja käsityksiä verrataan siis tosielämän esimerkkitapauksiin. Näitä näkökulmia siis testataan todellisuutta vastaan.

Kuva1 Käsitteen tarkastelu ja tärkeimmät vaikuttavat tekijät

1.2 Alakysymykset

Paikallishankinnan määrittelemiseksi käsitteenä on pureuduttava niihin tekijöihin, jotka vaikuttavat hankinnan toteutumiseen. Miten paikallishankinta määritetään ohjesäännöissä ja oppaissa? Mitä valtio on säättänyt laissa ja ohjeistuksissaan julkisista hankinnoista? Mitä materiaalia on mahdollista hankkia paikallisesti? Miten hankinnan toteutumiseen vaikuttaa yhteiskunnan talous, logistiikka ja sen kautta tuotteen saatavuus? Mitä lainsäädännöllisiä tekijöitä hankintaan liittyy? Miten henkilöt, jotka hankintoja tekevät työssään tai suunnittelevat poikkeusolojen hankintoja, ymmärtävät käsitteen paikallishankinta? Näitä kysymyksiä on pohdittava erikseen ja lopuksi vertailtava keskenään. Lopputuloksena tulisi löytyä vastaus alkuperäiseen kysymykseen.

Alakysymyksillä on tarkoitus selvittää paikallishankintatermin eri ulottuvuuksia. Tämän lisäksi niillä pyritään selvittämään elinkeinoelämän nykyisen logistiikan vaikutus paikallishankintoihin ja käsitteen tulkintoihin. Vaikutuksien pohjalta selvitetään onko käsite paikallishankinta ohjesääntöjen mukaisessa tulkinnassaan edes ajanmukainen. Onko logistisesti keskitetyssä

Suomessa olemassakaan sellaista käsitettä kuin paikallishankinta? Onko Puolustusvoimien käsitteenmäärittely paikallishankinnalle käyttökelpoinen sellaisenaan vai tulisiko sitä muuttaa?

2 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tämä tutkimus on käsitetutkimus. Tutkimuksessa tutkitaan käsitteen merkityssisältöä. Tässä tutkimuksessa käsitteen sisältöä tutkitaan ihmisten subjektiivisten käsitysten kautta. Kyselyssä vastaajat kertoivat omia mielikuviaan ja käsityksiään tutkittavan käsitteen merkityksestä. Menetelmä soveltuu tähän tutkimukseen, koska tavoitteena on selvittää miten tutkittava käsite ja sen virallinen määritelmä vastaavat ihmisten mielikuvia.

Tutkimus on deduktiivinen asiakirjatutkimus, jota on täydennetty kyselyllä ja tapaustutkimuksella. Tutkimus vertaa ohjesääntöjen ja oppaiden teoreettisen käsitteenmäärittelyn ja hankintasektorin asiantuntijoiden subjektiivisten käsitysten sekä konkreettisen todellisuuden suhdetta käsitteessä paikallishankinta. Vertailulla pyritään selvittämään kuinka hyvin virallinen käsitteen määrittely vastaa vallalla olevaa käsitystä sekä miten käyttökelpoinen se on suhteessa todellisuuteen.

Laki ja säännösperusteet on selvitetty voimassaolevista asiakirjoista sekä määräyksistä. Ohjesäännöistä ja oppaista on pyritty selvittämään voimassaolevaa virallista määrittelyä käsitteelle paikallishankinta. Käsitteen kehitystä nykyiseen muotoonsa tai kehityksen perusteita ei tässä tutkimuksessa ole tutkittu. Käsitteen tarkemmaksi määrittelemiseksi todellisia käsityksiä vastaavaksi on ollut tarpeen selvittää hankintoja tekevien ja suunnittelevien henkilöiden mielipiteitä sekä käsityksiä. Käsityksiä on selvitetty kyselyllä ja täydennetty haastattelun omaisilla keskusteluilla.

Aiheeseen perehtyminen ja asiakirjaperusteiden sekä teoriapohjan selvittäminen on tehty syksyllä 2008. Kysely on laadittu syksyllä 2008 ja tarkennettu tammikuussa 2009.

Kyselyn tarkoituksena on ollut kerätä asiantuntijoiden mielipiteitä ja käsityksiä tutkittavasta käsitteestä. Kyselyn tehtävänä on siis ollut tuottaa laadullisia havaintoja subjektiivisten käsitysten ja mielipiteiden muodossa. Vastaajien lukumäärä voi siten jäädä huomattavasti pienemmäksi kuin määrällisessä tutkimuksessa. Kyselyn vastaajiksi on valittu hankintoja suorit-

tavia ja poikkeusolojen huoltoa suunnittelevia henkilöitä Merivoimien esikunnasta, Merivoimien materiaalilaitokselta, Uudenmaan Prikaatista, Saaristomeren ja Suomenlahden Meripuolustusalueiden esikunnista, Etelä-, Itä-, Länsi- ja Pohjois-suomen Huoltorykmenteistä, alue toimistoista, Kemiön Varikolta, sekä Puolustusvoimien Ruokahuollon (PURU) esikunnasta. Lisäksi kysely on lähetetty vertailun vuoksi Raaseporin alueella paikallisille kauppiaille. Kauppiaiden vastauksista on toivottu lähinnä vähittäiskaupan näkökulmaa mahdollisiin paikallishankintoihin. Vastaajien valinnalla on pyritty mahdollisimman monipuoliseen vastaajakuntaan. Kaikkiaan kysely on lähetetty 33 henkilölle edellä mainittujen kriteerien perusteella. Kyselyyn on vastannut 17 henkilöä. Materiaalin saatavuutta tutkittaessa kysymykset on lähetetty 20 liikkeeseen ympäri Suomea. Liikkeet on valittu satunnaisesti kyseistä materiaalia myyvien liikkeiden joukosta. Materiaalin saatavuuteen on vastannut kymmenen vähittäisliikettä. Vähittäisliikkeiltä vastauksia on palautunut 12 kappaletta.

Kysely on lähetetty vastaajille helmikuussa 2009. Kyselyllä on pyritty selvittämään miten käsite paikallishankinta ymmärretään sekä mikä käsitys vastaajilla on mahdollisuuksista suorittaa hankintoja paikallisesti eri valmiuden kohottamisen vaiheissa. Lisäksi kyselyllä on pyritty selvittämään mitä materiaaleja paikallisesti on suunniteltu hankittavaksi. Kyselyn perusteella tehty vertailu selvittää myös vähittäiskaupan liikkeenharjoittajien käsityksiä ja sekä heidän subjektiivisia käsityksiään kaupanalan logistisista ketjuista. Yksi kauppiasta on toiminut tehtävissä, joissa hän reserviläisenä on ollut suunnittelemassa perustamisjärjestelyjä ja niihin liittyviä materiaalihankintoja. Raaseporin kaupunki toimii esimerkkinä pienestä alueesta pääkaupunkiseudun ulkopuolella, jolla perustetaan merivoimien joukkoja. Esimerkkimateriaalin osalta kysely on toteutettu lähes koko valtakunnan alueelta. Eteläisin vähittäisliike on Tammissaarella ja pohjoisin Kajaanissa.

Kysely lähetettiin puolustusvoimien asiakirjanhallintajärjestelmässä ja vastaajia kehoitettiin pysymään enintään viranomaiskäyttötasoisessa vastausmateriaalissa. Puolustusvoimien ulkopuolisille toimitettiin kysely henkilökohtaisesti ja vastaukset noudettiin niin ikään henkilökohtaisesti. Kyselyn vastaukset analysoitiin maaliskuun huhtikuun aikana jolloin myös valittiin tapaustutkimuksen kohteeksi otettavat materiaalit.

Kyselyyn vastanneiden henkilöiden tehtävänimikkeitä ovat aluetoimistojen päällikkö, talouspäällikkö, hankintajohtaja, hankintapäällikkö, hankkija ja hankintasihteeri, huoltopäällikkö, varikko-osaston päällikkö ja kauppias. Vastaajiksi on pyritty valitsemaan henkilöitä, joilla on laaja kokemus erityisesti kriisiajan hankintojen suunnittelusta sekä varustajana että huoltopal-

velualalta. Vastaajajoukoksi on valikoitunut henkilöitä, joiden kokemusten perusteella pyrittiin saamaan tutkimukseen kattava näkemys joukko-osaston tasalta Pääesikuntaan. Vastaajien laajan kokemuksen perusteella on arvioitu, että asiantuntijapaneelin kokemuksen ja osaamisen saaminen kyselyn vastauksissa saavutettiin tutkimuksen kannalta riittävä taso.

Kyselyn vastaajat on jaettu työtehtäviensä perusteella ryhmiin, joita ovat hankintoja suunnittelevat tai toteuttavat sotilaat, hankintoja suunnittelevat tai toteuttavat siviilit sekä Puolustusvoimien ulkopuoliset henkilöt. Puolustusvoimien ulkopuoliset henkilöt ovat pääsääntöisesti vähittäiskaupan yrittäjiä. Jaottelulla on pyritty tarkastelemaan onko tutkittavan käsitteen ymmärtämisessä eroja eri asemassa olevien henkilöstöryhmien välillä. Suurin painoarvo tässä tarkastelussa on ollut Puolustusvoimien palveluksessa olevien henkilöiden käsityksillä, koska näkökulmana on Puolustusvoimien toiminnan johtaminen. Tarkastelun lähtökohtana on ollut ohjesääntöjen määritelmä käsitteestä paikallishankinta. Puolustusvoimien ulkopuolisen henkilöstön käsityksiä on kysytty, jotta vertailussa olisi useampia näkökulmia tarkastelun monipuolisuuden lisäämiseksi.

Satunnaisesti valituissa vähittäisliikkeissä ympäri Suomea on selvitetty maaliskuun loppuun mennessä tapaustutkimukseen valittujen materiaalien saatavuus. Materiaalin saatavuuden selvittämisellä on pyritty selvittämään esimerkin soveltuvuutta paikallis- tai keskitetyn hankinnan esimerkiksi.

Tutkimuksen aihetta on tarkasteltu monialaisesti ja useamman lähestymistavan yhdistelmänä. Asiakirjoista on selvitetty Puolustusvoimien virallinen määritelmä käsitteelle paikallishankinta. Näin on saatu käsitteen tutkimiselle teoreettinen lähtökohta, jota vastaan asiantuntijoiden subjektiivisia käsityksiä ja materiaalin saatavuuden todellisuutta on vertailtu. Kyselyllä on selvitetty paikallishankintoihin liittyvien henkilöiden henkilökohtaisia eli subjektiivisia käsityksiä. Käsityksiä on verrattu olemassa olevaan todellisuuteen. Tätä vertailevaa todellisuuspohjaa edustaa valittujen materiaalien saatavuuden tarkastelu. Lopputuloksena syntyvän päätelmän tulisi kertoa onko paikallishankinta käsitteenä totuudenmukainen ja käyttökelpoinen vai harhaanjohtava ja määriteltävä uudelleen.

3 HANKINTOIHIN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

3.1 Hankinnat ohjesäännöissä ja oppaissa

Tässä alaluvussa tarkastellaan paikallishankintoja oppaiden ja ohjesääntöjen määrittelemänä. Tarkoituksena on selvittää miten voimassaolevat ohjesäännöt ja oppaat määrittelevät paikallishankinnat. Tällä tarkastelulla luodaan perusta käsitteen jatkotarkastelulle eli selvitetään Puolustusvoimien käsitteenmäärittely paikallishankinnalle. Tässä luvussa löydettyihin teoreettisiin määrittelyihin verrataan tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa hankittua aineistoa.

Tarkastelussa käsitellään vain voimassaolevia oppaita, ohjesääntöjä ja asiakirjoja, koska tutkimuksessa pyritään selvittämään käsitteen nykytilaa, ei sen muutoksen historiaa. Tälle tutkimukselle ei mainitun historiallisen kehityksen tutkiminen anna lisäarvoa, vaan sen tutkiminen olisi kokonaan erillisen tutkielman aihe. Muutos näkyy lähinnä eräiden edelleen voimassaolevien lähteiden osittaisessa vanhentumisessa suhteessa Puolustusvoimien logistiikkajärjestelmässä tapahtuneeseen muutokseen. Kaikkia ohjesääntöjä, oppaita ja asiakirjoja ei ole tutkimuksen ajankohtana vielä ehditty päivittämään vastaamaan nykyistä logistiikkajärjestelmää. Voimassaolevia oppaita tai ohjesääntöjä ei voitu sivuuttaa, vaan niidenkin paikallishankintaan liittyvät osiot tarkasteltiin. Tämä on pyritty ottamaan huomioon arvioitaessa lähteiden soveltuvuutta ja luotettavuutta.

Puolustusvoimien logistiikkajärjestelmä on osa yhteiskunnan elinkeinoelämän logistiikkaa ja siksi tarkastelu on syytä aloittaa valtionhallinnon julkisia hankintoja koskevasta ohjeistuksesta. Tässä yhteydessä valtionhallinnon ohjeistuksia käsitellään kuten ohjesääntöjä niiden määrittävän tai ohjaavan vaikutuksen vuoksi. Hankinta yläkäsitteenä on määritelty Valtion hankintatoimen neuvottelukunnan julkaisussa Valtion hankintatoimen käsitteistö. Tässä asiakirjassa hankinta on määritelty käsittämään ”tavaroiden ja palveluiden ostamista, vuokraamista tai siihen rinnastettavaa toimintaa sekä urakalla teettämistä”.³

Täydennysopas on käsitteenmäärittelyltään Puolustusvoimien vuosituhanen alussa käyttöön ottaman logistiikkajärjestelmän mukainen. Täydennysoppaan käsitteenmäärittelyiden voidaan olettaa vastaavan Pääesikunnan logistiikkaosaston viimeisintä tahtotilaa. Hankintamateriaali on Täydennysoppaan mukaan muiden kuin Puolustusvoimien omistamaa tai hallinnassa olevaa materiaalia, jota hankitaan joukkojen varustuksen täydentämiseksi tai niiden ylläpitämi-

³ Valtion hankintatoimen käsitteistö, Valtion hankintatoimen neuvottelukunta, 5.9.2005, s.6

seksi. Hankintamateriaalia hankitaan paikallishankinnoilla tai keskitetyillä hankinnoilla.⁴ Tämä käsite kattaa siis kaiken mahdollisen materiaalin, mitä Puolustusvoimat hankkii kaikilla sen käytössä olevilla menetelmillä.

Vastakohtana alueelliselle tai paikallishankintajärjestelmälle on keskitetty hankintajärjestelmä. Keskitetty hankintajärjestelmä on Puolustusvoimien pääasiallinen tapa hankkia materiaalia. Alueelliseen hankintaan turvaudutaan poikkeustilanteissa. Keskitetyssä hankintajärjestelmässä Pääesikunta ohjaa materiaalin hankintaa alaistensa laitosten välityksellä teollisuudelta ja kaupan keskusliikkeiltä.⁵

Paikallishankinnat ovat hankintoja, joita tehdään alueellisessa hankintajärjestelmässä. Paikallishankinta on käsitteenä määritelty Kenttäohjesäännössä ja Täydennysoppaassa seuraavalla tavalla. ”Paikallishankinta on maanpuolustusalueen johtamaa elinkeinoelämältä paikallisesti, talousaluekohtaisesti toteutettavaa materiaalin hankintaa perustettavien joukkojen varustamiseksi. Paikallishankinta ei saa johtaa tilauksiin keskusvarastoilta. Materiaalin lunastaminen palveluksen kutsuttavilta katsotaan kuuluvaksi paikallishankintaan.”⁶ Tämän määritelmän mukaan paikallishankinnat liittyvät ainoastaan joukkojen perustamiseen.

Perustamiseen viittaa myös Täydennysopas selostaessaan valmiuden kohottamista. Oppaassa kerrotaan, että materiaalia voidaan tarvittaessa hankkia paikallisesti. Vastuu hankinnoista on perustajalla ja tarvittavan materiaalin hankkii huollon toimialoista täydennykset.⁷ Perustajalla lienee ymmärrettävä tässä yhteydessä operatiivisen sotilasläänin esikunta tai sotilasalueen esikunta. Perustamiskeskusoppaan ja Liikekannallepanoupseerin oppaan mukaan edellä mainittujen esikuntien paikallishankintaosasto tai -elin toteuttaa paikallishankinnat. Tässä yhteydessä mainittu paikallishankinta ei koske palvelukseen käsketyiltä lunastettavaa materiaalia, jonka lunastamisen toteuttaa perustamiskeskus perustamispaikalla. Palvelukseen käsketyltä lunastaminen luetaan osaksi paikallishankintoja, mutta sitä eivät siis mainitut esikunnat suorita. Tällöinkin lunastettu materiaali jää pääsääntöisesti joko henkilön itsensä tai hänen yksikkönsä käyttöön. Mikäli lunastuksen kautta paikallishankittua materiaalia jää yli joukon tarpeen, se toimitetaan varastolle. Varastolla lunastettua materiaalia käsitellään kuten muutakin hankintamateriaalia.⁸

⁴ Kenttäohjesääntö VI Huolto, s.132
ja Täydennysopas, Luonnos, PE H-OS, Hämeenlinna 2002 s.188

⁵ Kenttäohjesääntö VI Huolto, s.101 ja 133

⁶ Kenttäohjesääntö VI Huolto, s.134
Täydennysopas, Luonnos, s.191

⁷ Täydennysopas, Luonnos, s.19

⁸ Perustamiskeskusopas, s. 56 ja 61

Kenttäohjesäännön mukaan paikallishankintojen toteuttamisjärjestelyistä alueellisessa hankintajärjestelmässä käskää maanpuolustusalueen esikunta. Perustajat hankkivat talousalueittain jaetuista vähittäiskaupan liikkeistä ja tavarantoimittajilta materiaalia siten, että se toimitetaan liikkeen omista varastoista ilman tarvetta tehdä tilausta tukusta tai keskusvarastoista.⁹ Opas ei ota kantaa mahdollisesti hankinnan jälkeen tapahtuvaan liikkeen varaston täydentämiseen paikallishankintaa edeltäneeseen tilaan. Edellyttääkö paikallishankinta -käsitteen täyttyminen niin pientä hankintaa, ettei liikkeelle synny tarvetta hankinnan jälkeiseen täydennykseen vai riittääkö että materiaali löytyy hankintahetkellä kokonaisuudessaan liikkeen paikallisesta varastosta?

Kenttäohjesäännön osaa Huolto voitaneen pitää käsitteiden osalta ainakin osittain vanhentuneena, koska ainakin huollon jako on tehty vielä huoltolajeihin nykyisten toimialojen sijaan.¹⁰ Tämän lisäksi ovat valmiuden säätelyyn liittyvät Puolustusvoimien valmiustilat vanhentuneet. Kenttäohjesääntö käsittelee poikkeusoloina normaaliaikaisia häiriötilanteita, kiristynyttä kansainvälistä tilannetta, sodanuhkaa ja sotaa. Valmiutta säädellään samassa lähteessä vielä valmiustiloilla perusvalmius, tehostettu valmius, torjuntavalmius ja sodan ajan valmius.¹¹ Uusin Kenttäohjesäännön yleinen osa puolestaan käsittelee yhteiskunnan turvallisuustilanteina normaalioloja, häiriötilanteita ja poikkeusoloja. Puolustusvoimien valmiuden säätely puolestaan tarkoittaa valmiuden joustavaa tehostamista, kohottamista ja alentamista tarpeen ja uhkan mukaisesti.¹² Kenttäohjesääntö on kuitenkin voimassa oleva ohjesääntö ja sellaisena otettava huomioon tarkastelussa. Vaikka ohjesääntö on hierarkiassa tärkeämpi asiakirja kuin käsikirja, katsotaan sen tässä tapauksessa kuvastavan jo vanhentunutta ajattelutapaa ja siksi sen painoarvo on vähäisempi.

Pääesikunnan materiaaliosaston pysyväisasiakirjassa hankinnoista ei mainita mitään hankintojen paikallisuudesta. Asiakirja käsittelee hankintojen lajittelua lähinnä niiden tarkoituksen ja koon, perusteella. Kyseessä on siis normaaliolojen aikana toteutettavia hankintoja ohjaava asiakirja.¹³ Joukkoja perustetaan pääsääntöisesti vähintäänkin normaaliolojen häiriötilassa, jo-

Liikekannallepanoupseerin opas, s.30

⁹ Kenttäohjesääntö VI Huolto, s. 87 ja 101

¹⁰ Vertaa KO Huolto s.53 ja Huollon käsikirja s.11

Kenttäohjesääntö luettelee huoltolajit taisteluvälinehuolto, kuljetusvälinehuolto, elektroniikkahuolto, lääkintähuolto, taloushuolto ja pioneirihuolto.

Huollon käsikirjassa huolto on jaettu toimialoihin, joita ovat täydennykset, kunnossapito, lääkintähuolto, kuljetukset ja huoltopalvelu.

¹¹ KO Huolto, s.12 -13

¹² KO Yleinen s.26 ja 42

¹³ PE MATOS PAK 09:02 (v3.0/20080207)

ten voitaneen olettaa että tämän asiakirjan määräysten voimassaolo määrätään lakkaamaan ennen tarvetta paikallishankinnoille.

Huollon käsikirjassa viitataan karttojen hankinnassa maanpuolustusalueiden ja puolustushaaraesikuntien siviiliyhteistyökumppaneihin. Käsikirja ei määrittele tarkemmin ketä tai mitä nämä yhteistyökumppanit ovat, eikä myöskään tässä yhteydessä mainitse paikallishankintoja.¹⁴ Karttoja valmistavien yritysten vähyyden ja suuren karttatarpeen vuoksi kyse lienee keskitetystä hankinnasta pienimpiä karttahankintoja lukuun ottamatta. Tämä on tutkijan oma päättelmä, joka perustuu omiin karttahankintoihin sekä Puolustusvoimien että omiin tarpeisiin.

Talousveden hankinta kuuluu Huollon käsikirjan mukaan täydennysten sijaan huoltopalvelutoimialalle. Talousvesi hankitaan pääsääntöisesti joukon omin toimenpitein ja mahdollisesti jopa sen omalta alueelta.¹⁵ Tässäkään yhteydessä ei kuitenkaan puhuta paikallishankinnasta. Käsikirja toteaa yksinkertaisesti että talousvettä hankitaan. Vaikka käsikirjassa puhutaankin talousveden hankkimisesta, ei kyseessä ole hankinta sellaisena kuin se aiemmin mainituissa asiakirjoissa on ymmärretty. Talousveden hankinta on pääsääntöisesti yhdyskuntien vesihuoltoon, kaivoihin tai joukkojen itse puhdistamaansa veteen tukeutumista.¹⁶ Vettä ei siis hankita ostamalla tai ottamalla samoin kuin materiaalia. Verrattaessa talousveden hankintaa aiemmin mainittuihin paikallishankinnan määritelmiin voidaan todeta, että mikäli vettä ei hankita talouselämäältä esimerkiksi pullovetenä, ei kyseessä ole hankinta. Näillä perusteilla talousveden hankinta voidaan jättää tämän syvällisemmän tarkastelun ulkopuolelle.

Huoltopalvelutoimialalle kuuluu myös maksuliike. Yksi maksuliikkeen tehtävistä on Huollon käsikirjan mukaan hankintoihin ja palvelujen ostoihin liittyvät maksutoimenpiteet. Lisäksi käsikirja mainitsee joukkojen maksuliikkeen muodostuvan pääosin sellaisten hankintojen menoista, joihin ylempi johtoporras on antanut hankintaluvan. Tässä yhteydessä käsikirja mainitsee vain hankinnat ilman mainintaa paikallisuudesta, mutta niistä lienee ainakin osittain kysymys, koska ylempi johtoporras ei toimita materiaalia ja se hankitaan itse.¹⁷ Käsitteen arvioimiselle tämän osuuden syvällisempi tarkastelu ei anna muuta lisäarvoa kuin vahvistuksen siitä, että hankintoja valmistaudutaan tekemään myös paikallisesti.

Pääesikunnan hankintaohje ei mainitse mitään paikallishankinnoista juuri nimellä paikallishankinta. Asiakirja on sävyltään normaalioloihin kirjoitettu toimintaohje, joka perustuu val-

¹⁴ Huollon käsikirja, PVKK, s.101

¹⁵ Huollon käsikirja, s.118

¹⁶ Huollon käsikirja, s.74 - 75

tion ohjeistukseen ja määräyksiin julkisista hankinnoista. Pääesikunnan hankintaohje käsittelee hankintojen alueellisuutta vakio-ostotilausten yhteydessä, jolloin on mahdollista hyödyntää alueellisia puitesopimuksia.¹⁸ Mainittuun ohjeistukseen ja lainsäädäntöön julkisista hankinnoista palataan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tässä luvussa käytettyjen lähteiden osalta voidaan käsitteiden määrittelyn osalta pitää vain Kenttäohjesäännön osaa Huolto osittain vanhentuneena. Kuten aiemmin on todettu, kyseinen lähde kuvaa edellistä Puolustusvoimien huoltojärjestelmää jo vanhentuneine jaotteluineen huoltolajeihin toimialojen sijaan. Kaikkien muiden käytettyjen oppaiden ja ohjesääntöjen käsitteiden määrittelyt ovat toistensa kanssa yhteneväiset. Tässä yhteydessä lienee paikallaan muistuttaa lukijalle, että tarkastelussa on käsitelty vain voimassaolevia oppaita ja ohjesääntöjä. Tavoitteenahan on tutkia käsitteen nykytilaa eikä sitä miten tähän on tultu.

3.2 Hankinnat ja laki

Tässä luvussa tarkastellaan lain vaikutuksia hankintoihin ja erityisesti sitä, miten voimassaoleva lainsäädäntö vaikuttaa paikallishankintoihin. Tarkastelussa on käytetty vain voimassaolevia lakeja.

Laki julkisista hankinnoista määrää viranomaisia, kuten Puolustusvoimia tai Pelastuslaitosta, olemaan hankinnoissaan tasapuolinen ja käyttämään hyväkseen sen hetkiset kilpailuolosuhteet. Laki mahdollistaa puitejärjestelyt ja yhteishankinnat. Näillä määräyksillä on pyritty tehostamaan varojen käyttöä ja antamaan tavarantoimittajille samanlaiset mahdollisuudet osallistua valtion hankintoihin. Mikäli tarjouskilpailuun osallistuu valtion omistama yksikkö, tulee sitä kohdella samoin kuin muitakin ehdokkaita.¹⁹ Laissa on rajattu soveltamisalan ulkopuolelle pääasiallisesti sotilaalliseen käyttöön soveltuvat kohteet sekä hankinnat, jotka ovat salassa pidettäviä tai mikäli valtion turvallisuusedut niin vaativat.²⁰ Nämä säädökset eivät varsinaisesti rajoita viranomaisia, vaan ennemminkin sitovat määrätyn menettelytavan käytöllä ottamaan tasapuolisesti huomioon kaikki hankinnasta kiinnostuneet tavarantoimittajat.

¹⁷ Huollon käsikirja, s.126

¹⁸ Pääesikunnan hankintaohje, HE1520, 30.12.2008, s.17

¹⁹ Laki julkisista hankinnoista 30.3.2007/348 2§ 1-3

Laissa tarkoitetaan ”*puitejärjestelyllä* yhden tai usean hankintayksikön ja yhden tai usean toimittajan välistä sopimusta, jonka tarkoituksena on vahvistaa tietyn ajan kuluessa tehtäviä hankintasopimuksia koskevat ehdot, kuten hinnat ja suunnitellut määrät;”

Valmiuslain perusteella annettavalla valtioneuvoston asetuksella voidaan poikkeusoloissa määrätä puolustusvalmiudelle tärkeitä kiinteistöjä, tavaroita tai palveluja luovutettavaksi valtiolle.²¹ Puolustustilalaki mahdollistaa materiaalin hankkimisen myös ottamalla alueella, jolle kohdistuu hyökkäys tai sen välitön uhka.²² Valmiuslain tai puolustustilalain toimivaltuuksien tultua voimaan on paikallishankintojen toteuttamiselle saatu selkeästi uusi keino verrattuna normaaliolojen hankintoihin. Tällöin materiaalin alkuperäisen haltijan tahdolla ei ole merkitystä toisin kuin normaaliolojen aikana tehdyissä hankinnoissa.

Varsinaisesti hankinnoista, silloin kun hankintana puhutaan kaupankäynnistä eikä ottamisesta, eivät Valmiuslaki tai Puolustustilalaki määrää mitään. Materiaalin hankkiminen ottamalla on paikallishankintaa silloin, kun ottaminen liittyy kiinteästi jonkin joukon perustamiseen. Tässä yhteydessä valmiuslaki ja puolustustilalaki antavat ottamisen hyväksyessään uuden keinon paikallishankinnalle verrattuna normaalioloihin. Sikäli kun näiden lakien valtuuksien säätämisen jälkeen vielä perustetaan joukkoja, antavat ne käyttöön sellaisen keinon, jota ei normaalioloissa ole käytettävissä paikallishankinnan toteuttamiseen. Joukkojen perustamisen päätyttyä samat valtuudet ovat olemassa, mikäli niitä ei uudella asetuksella peruuteta. Silloin ei tosin ole Puolustusvoimien ohjesääntöjen mukaan kyse enää paikallishankinnoista.

3.3 Hankinnat ja elinkeinoelämän logistiikka

Kun tarkastellaan vähittäisliikkeiden organisaatioita, huomataan että tukkuliikkeet ja liikeketjut ovat siirtymässä ja suurelta osin jo siirtyneet keskitettyihin varastoihin, joita on logistiikan tehostamiseksi valtakunnallisesti lukumääräisesti vähän.²³ Liikeketjujen hankintatoimi puolestaan on keskitetty hankintaan erikoistuneisiin hankintayhtiöihin.²⁴ Liikkeiden omat varastot ovat pienet tai olemattomat ja liikkeen hallussa oleva materiaali on pääsääntöisesti hyllyssä. Tähän lienee jokainen törmännyt esimerkiksi kysyessään liikkeessä jotakin etsimäänsä tuotetta. Hyvin usein vastauksena todetaan tuotteen olevan loppu, ellei sitä löydy hyllystä. Kun verrataan tätä tilannetta Kenttäohjesäännön määritelmään paikallishankinnoista, on selvää että paikallishankintojen toteuttaminen on muuttunut vaikeammaksi.²⁵ Materiaalin tilaaminen

²⁰ Laki julkisista hankinnoista 30.3.2007/348 7§ 1 ja 2

²¹ Valmiuslaki 22.7.1991/1080 32§, 33§ ja 34§

²² Puolustustilalaki 22.7.1991/1083 23§, 25§ ja 26§

²³ Valtioneuvoston selonteko vähittäiskaupan rakenteesta, muutoksista ja kauppaa koskevista erityisyyksistä, VNS 3/2006 vp, kohta 3.2

²⁴ www.kesko.fi, konserni, aluetoiminnot, 27.1.2009

²⁴ www.sok.fi/valtakunnallinen/sryhma, mikä on s-ryhmä?, SOK-yhtymän organisaatio, 27.1.2009 ja Keskon vuosikatsaus 2007, s. 10, 16 ja 27

²⁵ Kenttäohjesääntö IV Huolto, PE H-OS, Vaasa 1998, s.24 ja 25

keskusvarastosta tai tukusta aiheuttaa sen, että kyseessä ei ole enää ohjesäännön tarkoittamalla tavalla toteutettu paikallishankinta.

Kokonaan toinen kysymys olisikin pohtia hankinnan paikallisuutta tai alueellisuutta kun liike tilaa varastojensa täydennyksen keskusvarastolta perustajan käynnin jälkeen. Täyttääkö tällainen hankinta paikallishankinnan määritteen? Entä täyttääkö käsitteen määritelmän seuraava hankinta, jota ennen liike on täydentänyt varastonsa? Tämä tapahtuu tietenkin edellisen paikallishankinnan jälkeen, joka tyhjensi liikkeenharjoittajan hyllyissä olleen varaston. Vähittäisliike on turvautunut tässä välissä omaan keskitettyyn järjestelmäänsä. Tähän pohdintaan ei tullut tyhjentävää ratkaisua kyselyn vastauksissa eivätkä oppaat ja ohjesäännöt ota kantaa tämän tyyppiseen kysymykseen.

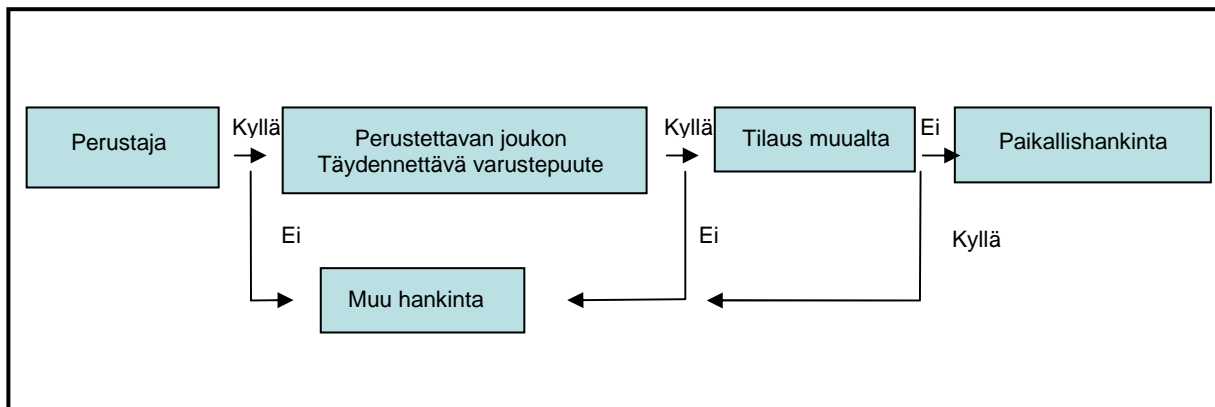
3.4 Pohdintaa

Paikallishankinta itsessään ei aiheuta tilausta keskusvarastolta, mutta täyttääkseen ympäröivän yhteiskunnan tarpeita joutuu liike kenties tilaamaan lisää materiaalia. Kysymys on siis siitä mihin vedetään raja tilauksen aiheuttamiselle. Tiukasti tarkastellen paikallishankinnasta on ohjesääntöjen ja oppaiden mukaan kysymys silloin, kun itse hankintaa varten ei tehdä tilausta liikkeestä eteenpäin. Paikallishankinnan jälkeen liikkeen varastojensa täydentämiseksi tekemä tilaus ei muuta tätä tulkintaa. Laajemmin ajatellen voidaan katsoa, että paikallishankinnan seurauksenakaan ei pitäisi syntyä tarvetta tilaukselle. Tällöinhän on kysymys valtakunnallisesta hankinnasta, koska liike joutuu turvautumaan valtakunnalliseen eli keskitettyyn järjestelmään hyllyjensä täydentämiseen.

Vaikuttaako käsitteen käytettävyyteen se kumpi ehtii tavarantoimittajan luokse ensin? Esimerkkinä voitaisiin käsitellä tilannetta, missä paikallishankintaelin ehtii tavarantoimittajan luokse ensin ja kykenee hankkimaan tarvitsemansa materiaalin paikallishankintana. Tavarantoimittaja kykenee tällöin toimittamaan materiaalin suoraan hyllystä ilman lisätilausta. Myöhemmin paikalle saapuva siviiliviranomainen aiheuttaa tilauksen keskusvarastolta tai tukusta, jotta tämän tarvitsema materiaali saadaan toimitettua. Mikäli siviiliviranomainen ehtiikin ensin ja paikallishankintaelin vasta tämän jälkeen tarvitaan saman materiaalin osalta tilaus kuten edellä siviiliviranomaisen kohdalla. Tästä seuraa, että ohjesääntölähteiden mukaan hankinta lakkaa olemasta paikallishankinta.

Teoreettisesti tarkasteltuna on melko yksinkertaista tarkistaa onko tarkasteltava hankinta paikallishankinta vai muu hankinta. Ohjesääntöjen käsitteenmäärittely on yksiselitteinen eikä se

ole ristiriidassa lain tai valtionjohdon hankintaohjeiden kanssa. Kuvassa 2 on esitetty paikallishankinnan käsitteenmäärittelyn täyttyminen. Siihen, että kyseessä on paikallishankinta, ei tarvita monenkaan kriteerin täyttymistä. Teoreettisessa tarkastelussa ei tarvitse vielä pohtia millaiset ovat mahdollisuudet kriteerien täyttymiselle todellisuudessa.

kuva 2 Paikallishankinnan määrittely ohjesääntöjen ja oppaiden mukaan

4 ASiantuntijoiden näkemyksiä

4.1 Kyselyn vastauksista yleisesti

Kyselyyn vastasi vain 17 niistä 33 henkilöstä, joille kysely oli lähetetty. Vastauksen palautti noin puolet kyselyn saaneista. Kyselyyn vastanneet jakaantuivat koulutuksensa ja tehtävänsä perusteella sotilaisiin ja siviileihin. Siviileissä erottuivat lisäksi toisistaan puolustusvoimien palveluksessa olevat ja puolustusvoimien ulkopuoliset. PURU:n henkilöstö luettiin tässä yhteydessä osaksi puolustusvoimien henkilöstöä. Puolustusvoimien ulkopuoliset henkilöt olivat lähinnä vähittäiskaupan kauppiaita.

Erityisesti huollon koulutuksen saaneet ja huollon tehtävissä olleet upseerit määrittelivät paikallishankinnan joko täsmälleen tai pääosin samoin kuin oppaat ja ohjesäännöt. Tähän lienee ainakin osittain vaikuttanut kyseisten upseereiden uransa aikana tekemä ohjesääntöihin perehtyminen sekä täydentävien kurssien aikana hankittu kirjallisuuden yksityiskohtien osaaminen. Siviileillä, myös puolustusvoimien palveluksessa olevilla oli havaittavissa enemmän hajontaa siinä, miten paikallishankinta ymmärrettiin.

Yleisesti siviilien vastauksista voidaan todeta, että mitä lähempänä henkilö on normaaliolojen hankintojen suoritusporrasta, sitä enemmän hänen käsityksensä rajoittuu normaaliolojen han-

kintoihin ja niitä sääteleviin ohjeisiin. Organisaatiossa korkeammalla olevat, esimerkiksi hankintapäälliköt tai talouspäälliköt, ymmärsivät asian myös valmiuden kohottamisen ja poikkeusolojen näkökulmasta. Heidän käsityksensä oli lähempänä sotilaiden käsityksiä kuin esimerkiksi hankintasihteereiden. Tutkimuksessa ei selvinnyt onko heidän käsityksiinsä vaikuttanut ohjesääntöjen ja oppaiden käsitelmäärittely joko suoraan tai työtovereiden kautta. Toinen vaihtoehto on, että he ovat päätyneet oman työnsä luonteen kautta samansuuntaiseen määrittelyyn kuin ohjesääntöjen ja oppaiden laatijat. Joukko-osastossa hankintojen kanssa työskentelevien siviilien käsitykset ovat pitkälti normaaliolojen päivittäisten hankintojen ohjaamia. Heidän tietonsa yleisesti hankinnoista poikkeusoloissa vaikutti vähäiseltä.²⁶ Tämä vaikutti myös heidän kykyynsä vastata kysymyksiin eri poikkeusolojen aikana mahdollisesti paikallishankittavasta materiaalista.²⁷

4.2 Paikallishankinnan tarkoitus

Sotilaiden vastauksissa paikallishankinnat liitetään joukkojen perustamiseen ja perustamisvalmisteluihin²⁸. Tässä sotilaat ovat ymmärtäneet käsitteen siten, kuin se on oppaissa ja ohjesäännöissä määritelty. Vastausmateriaalissa sotilaiden mielikuvissa näkyy myös paikallishankinnan rooli tapana täydentää perustettavan joukon varustepuutteita, siviileillä ei lainkaan.²⁹ Sotilaiden käsitys on näiltäkin osin yhteneväinen ohjesääntöjen kanssa. Siviilityöntekijöillä ei varustepuutteiden täydentäminen näkynyt. Todennäköisesti tämä on seurausta samasta syystä kuin heidän puutteelliset tietonsa poikkeusolojen hankinnoista. Vastaajat olivat keskittyneet hankintajärjestelmän kannalla. Keskitetyssä järjestelmässä hankinnat ovat paremmin koordinoitavissa ja materiaali toimitettavissa joukoille, joilla niistä on eniten hyötyä puolustusvoimien suorituskyvylle. Paikallishankinta ymmärrettiin kuitenkin kattamaan kulutustavaraa ja jopa elintarvikkeita³⁰. Tässä on selvä ero ohjesääntöjen ja oppaiden antamaan määrittelyyn.

Sotilaiden mielestä paikallishankinta käsitteen käyttö pitäisi rajata pelkästään poikkeusoloihin. Tavallaan näin on jo oppaiden ja ohjesääntöjenkin mukaan, vaikka sitä ei niissä näin suoraan sanotakaan. Oppaat ja ohjesäännöt rajaavat paikallishankinnat joukkojen perustamiseen. Koska joukkoja perustetaan vasta vähintäänkin normaaliolojen häiriötilassa, ovat nämä näke-

²⁶ Kyselyn vastaukset: Tehtävänimikkeillä hankintapäällikkö, talouspäällikkö ja hankintasihteeri oli tietämys muusta kuin normaaliolojen lainsäädännön ohjaamista hankinnoista sekä selvästi muita vastaajia suppeampi.

²⁷ Kyselyn vastaukset: Ei vastausta tai epämääräinen vastaus.

²⁸ Kyselyn vastaukset: Kaikki vastanneet sotilaat mainitsivat paikallishankintojen liittyvän perustamiseen

²⁹ Kyselyn vastaukset: 2/3 sotilaista ilmaisi tämän selkeästi, siviilit eivät ollenkaan.

mykset käytännössä keskenään yhteneväiset. Puolustusvoimien palveluksessa olevat siviilit eivät olleet näin tarkkoja paikallishankintojen liittymisestä johonkin tiettyyn yhteiskunnalliseen turvallisuustilanteeseen. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta, he käyttivät sitä koskemaan kaikissa oloissa tapahtuvia hankintoja.³¹ Puolustusvoimien ulkopuolisten vastaajien vastauksissa vain yksi henkilö otti kantaa poikkeusolojen hankintoihin ja joukkojen perustamiseen. Kyseinen henkilö on ollut tekemisissä joukkojen perustamissuunnitelmien kanssa oman sodanajan sijoituksensa takia.

4.3 Hankittavat materiaalit

Vastaajien näkemykset vaihtelivat suuresti paikallisesti hankittavissa olevan materiaalin lajeista. Useissa vastauksissa näkyi paikallishankittavana materiaalityyminä elintarvikkeet. Samoin mainittiin pienet päivittäistavarat kuten jättesäkit, WC -paperi, saippua, konttoritarvikkeet, avaimet ja lukot sekä työkalut.³² Näiden lisäksi muutamassa vastauksessa mainittiin maarakennusmateriaalit kuten sora ja hiekka.³³ Maarakennusmateriaali ei ole varuste, mutta on joukkojen tarvitsemaa materiaalia ja saatavissa paikallisesti. Vastaajat eivät siis käsitelleet täydennysmateriaalia erikseen, vaan luokittelivat materiaalin paikallisen saatavuuden mukaan. Elintarvikkeet eivät ole tässä tarkoituksessa sotamateriaalia, mutta tarpeen ja paikallisen saatavuuden perusteella vastaajat katsoivat niiden kuuluvan paikallishankintojen piiriin.

Vastauksissa ilmeni, että paikallishankinnaksi ymmärrettiin myös palvelujen hankkiminen. Tällaisia palveluja ovat esimerkiksi pienet korjaukset ja pesulapalvelut.³⁴ Tällaisen tulkinnan perusteella ottoajoneuvojen maalauttaminen paikallisessa maalaamossa olisi paikallishankintaa. Tulkinta poikkeaa ohjesääntöjen ja oppaiden määritelmästä.

4.4 Hankitaanko paikallisesti vai keskitetysti?

Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että suuri osa hankinnoista tulisi toteutettavaksi keskitetysti myös valmiutta kohotettaessa. Näin olisi vastaajien mielestä myös tehokkainta toteuttaa kriisinaikaiset hankinnat koko Puolustusvoimien valtakunnallisen tarpeen täyttämiseksi. Vastaajien käsityksen mukaan keskitetyn hankinnan edut, kuten valtakunnallisen tarpeen mukai-

³⁰ Kyselyn vastaukset: Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastaajat olivat tätä mieltä.

³¹ Kyselyn vastaukset: Kaikki sotilaat ja yksi siviilivastaaja, joka hankin palvelee puolustusvoimissa.

³² Kyselyn vastaukset: Noin puolet vastaajista ilmoitti mahdolliseksi paikallishankinnan kohteeksi elintarvikkeet. Noin 2/3 näistä vastauksista oli puolustusvoimien palveluksessa olevien siviilien ja 1/3 sotilaiden antamia mielipiteitä.

³³ Kyselyn vastaukset: Maarakennusmateriaalien mainitsemisessa ei ollut eroa sotilaissa tai siviileissä.

³⁴ Kyselyn vastaukset

nen materiaalin kohdentaminen, ovat suuret. Eräässä vastauksessa jopa esitettiin koko käsittelyn paikallishankinta olevan vanhentunut jäänne.³⁵

Paikallishankinta käsitettiin mahdollisuutena täydentää nopeasti perustettavan joukon materiaaliapuutteita, vaikka kaikki sotilasvastaajat olivatkin paikallishankintojen välttämisen kannalla. Paikallishankintaan turvautuminen tulisi kyseeseen, mikäli keskitetyn järjestelmän kautta ei olisi materiaalia saatavissa riittävän nopeasti.³⁶ Tällaisessa tapauksessa kaupan sijaan materiaalia pyrittäisiin hankkimaan palvelukseen tulevilta reserviläisiltä. Tällä tavalla hankittavaa materiaalia voisi olla makuupussit, vaatteet, rekisteröimättömät koneet ja käsityökalut kuten moottorisahat.³⁷

4.5 Materiaalin saatavuuden vaikutuksista

Vastauksissaan noin puolet asiantuntijoista ilmaisi epäilyksensä materiaalin saatavuudesta vähittäisliikkeistä. Vähittäiskauppojen varastot ovat hyvin pieniä myös annettujen vastausten perusteella. Palvelukseen tulevilla reserviläisillä on kodeissaan jonkin verran työkaluja ja koneita. Näitä työkoneita, esimerkiksi moottorisahoja, voidaan kehottaa ottamaan mukaan perustamispaikalle ja lunastaa käyttökelpoiset koneet valtion käyttöön. Sotilaiden vastauksissa todennäköisimpänä onnistuvana paikallishankintamenetelmänä nähtiin edellä mainittu lunastaminen palvelukseen käsketyiltä joukkojen perustamisen yhteydessä. Tämä mielipide perustettiin vastaajien mielikuvalla materiaalin heikosta saatavuudesta paikallisista vähittäisliikkeistä.³⁸ Tämä käsitys on siis vastaajien subjektiivinen näkemys asiasta. Tämän käsityksen ja todellisen tilanteen välistä suhdetta vertaillaan tarkasteltaessa esimerkkimateriaalien saatavuuden selvityksen tuloksia. Tutkimuksessa ei ryhdytty selvittämään omakotitalossa tai maaseudulla asuvien talouksien työkalujen tai -koneiden määriä, joten tämän mielikuvan todellisuusarvo on selvittämättä.

Materiaalin saatavuutta vähittäisliikkeistä selvitettiin kyselyn vastauksissa esiintyneiden materiaalien joukosta poimituilla esimerkeillä. Esimerkeiksi valittiin talvikäyttöön suunnitellut makuupussit, retkikirveet, moottorisahat sekä pienet sähkövoimakoneet. Materiaalin soveltuvuutta paikallishankinnan kohteeksi testattiin kyselemällä vähittäisliikkeiden kauppailta eri

³⁵ Kyselyn vastaukset

³⁶ Kyselyn vastaukset: Kaikki sotilasvirassa palvelevat vastaajat

³⁷ Kyselyn vastaukset: Perustamiskeskuksen toiminnan suunnitteluun osallistuneen vastaajan kanssa käyty jatkokeskustelu 11.3.2009 Tammisaarella

³⁸ Kyselyn vastaukset: Perustamiskeskuksen toiminnan suunnitteluun osallistuneen vastaajan kanssa käyty jatkokeskustelu 11.3.2009 Tammisaarella, havaintojen teko sekä haastattelu rautakaupassa 13.3.2009

puolelta Suomea. Kysymyksessä pyydettiin arvioimaan liikkeelle tyypillisiä materiaalmääriä esimerkkimateriaalien osalta. Lähtökohtana arvioitiin, että materiaalia tulisi olla välittömästi saatavilla makuupussien ja kirveiden osalta useita kymmeniä sekä koneiden osalta kymmenestä kahteenkymmeneen. Makuupussien lukumäärän perusteena käytettiin keskimääräisen perusyksikön miesvahvuuksien suuruusluokkia sitomatta esimerkkiä mihinkään yksittäiseen joukkoon. Perustettaessa joukkoyksiköitä on tarve jo satoja. Koneiden ja kirveiden osalta tarvittavia lukumääriä verrattiin oppaiden taulukoiden vahvuuksiin suuruusluokan saamiseksi.³⁹

Valikoituja materiaalityyppejä myyviä vähittäisliikkeitä valikoitui ympäri Suomea internet-haun tuloksena. Liikkeet valikoituivat tyypillisistä rautakaupoista ja erävarusteita myyvistä liikkeistä. Valituille kauppiaille lähetettiin kysymys perusteluineen ja heitä pyydettiin ilmoittamaan tyypillinen lukumäärä esitettyjä tuotteita omassa liikkeessään. Tuotteiden piti olla välittömästi ostajan saatavilla ilman liikkeen tekemää lisätilausta tukusta, maahantuojalta tai keskusvarastolta.

Vähittäisliikkeiden lähettämien vastausten perusteella voidaan todeta, että vastaajien käsitykset materiaalin saatavuudesta olivat oikean suuntaisia. Kaikkiaan vastauksia tuli vain viidestä liikkeestä, joten kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei niiden perusteella voida tehdä. Saatujen vastausten antamat lukumäärät välittömästi saatavilla olevista materiaalmääristä tukevat kuitenkin pääosin kyselyyn vastanneiden ilmoittamia mielikuvia.⁴⁰ Makuupussien osalta voidaan todeta, että tavallisen retkeilyliikkeen hallussa olevilla talvikäyttöön soveltuvilla makuupusseilla ei voida varustaa perusyksikön kokoista joukkoa.⁴¹ Koneiden saatavuus oli sen sijaan jonkin verran parempi suhteessa niiden tarpeeseen. Tässä vertailussa ei tarkasteltu mitään erityistä joukko- tai perusyksikköä, vaan verrokkina käytettiin rannikkotyöstöpatteriston, rannikkojääkärikomppanian ja rannikko-ohjuskomppanian kokoonpanoissa ilmoitettuja lukumääriä. Tarkoituksena oli vertailla materiaalin saatavuutta suhteessa perus- tai joukkoyksikön tarpeeseen suuruusluokkana. Vertailtavat yksiköt valikoituivat rannikkoalueen kannalta tyypillisen liikkuvan joukon yksikkötyypinä.⁴² Moottorisahojen saatavuus vaihteli huomattavasti. Moottorisahoja riittäisi todennäköisesti jopa useamman yksikön tarpeisiin.⁴³ Sähkövoimak-

³⁹ RTPSTO-OPAS (Tuliasematoiminta), PVKKK, Pieksämäki 1998, s.229, 232, 235 ja 262

⁴⁰ Materiaalikysely

⁴¹ Materiaalikysely: Makuupusseja oli saatavilla 25-40 kpl

⁴² RTPSTO-OPAS, s.231 ja 265

RANNIKKO_OHJUSKOMPPANIAOPAS, EDITA PRIMA, HELSINKI, 2008, s.20

RANNIKKOJÄÄKÄRIPATALJOONAOPAS, EDITA PRIMA, HELSINKI, 2006, s.20 - 24

⁴³ Materiaalikysely: 25 - 50 kappaletta

neita riittäisi parhaimmillaan joukkoyksikön perustamiseen. Vähimmillään niitä olisi saatavilla yksi tai ei yhtään.⁴⁴

Materiaalikyselyn tuloksiin ei syvennytä kovin tarkasti niiden vähäisyyden vuoksi. Tulokset ovat niin hajanaisia, ettei pelkästään niiden perusteella voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Toisaalta materiaalikyselyn tarkoituksena oli lähinnä joko vahvistaa tai kiistää varsinaisen kyselyn vastaajien mielikuvia. Tämän tehtävän materiaalikysely täyttää osoittamalla, että joiltakin osin käsitykset ovat yhteneviä ja osin poikkeavia materiaalin todellisen saatavuuden kanssa. Varsinaisen kyselyn vastauksia tämä tukee osoittamalla, että vastaajien käsitykset perustuvat ainakin osittain todelliseen tilanteeseen. Materiaalikysely sellaisenaan ei siis anna vastauksia mihinkään kysymyksistä, mutta toimii vahvistavana esimerkkinä kyselyn vastauksille.

5 LÄHTEIDEN ARVIOINTIA

Tutkimuksessa käytetyt laki- ja ohjeasiakirjat ovat perustana kaikille julkisille hankinnoille. Kyseiset asiakirjat ovat voimassa olevia lakeja ja valtionhallinnon ohjeita tutkimuksen valmistumisen aikaan. Tästä syystä on näiden lähteiden luotettavuus arvioitu hyväksi. Lakitekstien ajankohtaisuus on tarkistettu Finlex -sivustolta useaan kertaan tutkimuksen edetessä eikä voimassaolevaa lainsäädäntöä ole kyseenalaistettu. Valtionhallinnon asiakirjat ovat ajantasaisesta ohjeistuksesta poimittuja ja tutkimuksen tekohetkellä siis voimassaolevaa ohjausta julkisten hankintojen tekemisestä. Ylätason ohjaavien asiakirjojen luotettavuutta lähteinä ei näin ollen ole syytä epäillä.

Kaupanalan vuosikatsaukset ovat enimmillään noin kaksi vuotta vanhoja eikä niissä ole oletettavissa tapahtuneen tutkimuksen kannalta olennaisia muutoksia julkaisemisen jälkeen. Tämä oletamus perustuu siihen, että ollakseen tutkimuksen kannalta olennaisia olisi muutosten pitänyt vaikuttaa huomattavasti kyseisten organisaatioiden rakenteeseen sekä logistiikan infrastruktuuriin. Tällaista muutosta ei kuitenkaan ole ollut havaittavissa verrattaessa yritysten tiedotteita niiden omilla verkkosivustoilla.

Valtioneuvoston selonteko vähittäiskaupan kehityksestä on kattava ja laaja-alainen. Se on alan asiantuntijoiden valtionjohdolle laatima asiakirja ja sellaisena pidettävä vähittäiskaupan logis-

⁴⁴ Materiaalikysely: Yli 2 KWA voimakoneita oli saatavana 1-15 kappaletta

tiikan rakenteen osalta varsin luotettavana lähteenä. Vaikka selonteon julkaisemisesta on koh-
ta kolme vuotta, ovat sen havainnot tutkimuksen kannalta riittävän ajankohtaisia.

Kyselyyn vastanneet asiantuntijat valikoituivat kohderyhmäksi tehtävänsä ja tiedossa olleen
kokemuksensa perusteella. Puolustusvoimien palveluksessa on varmasti muitakin henkilöitä,
joita työhistoriansa perusteella olisi voitu lisätä osaksi kohderyhmää. Tutkielmaan varatun
ajan vuoksi näitä henkilöitä ei kuitenkaan ryhdytty jäljittämään. Käytettyjen vastaajien asian-
tuntemusta voidaan pitää omalta alaltaan riittävänä. Tutkimuksen kannalta kyselyn luotetta-
vuutta heikentää palautuneiden vastausten pieni lukumäärä. Suunniteltua pienempi lukumäärä
lisää yksittäisen vastaajan mielipiteiden ja mielikuvien vaikutusta lopulliseen arviointiin. Lu-
kumäärän vähäisyys heikentää kyselyn perusteella tehtyjen johtopäätösten luotettavuutta, mut-
ta niiden voidaan katsoa riittävän tämän tutkimuksen tarpeisiin. Vastausten luotettavuutta li-
sää niiden johdonmukaisuus kaikissa vastaajaryhmissä. Vastaajien mielikuvat omien tausto-
jensa perusteella siis vastaavat hyvin toisiaan ryhmän sisällä.

Vastausohjeessa pyydettiin vastaamaan ilman lähteitä, jotta vastaukset kuvastaisivat vastaajan
omia mielikuvia. Ohjeista huolimatta yhdessä vastauksessa siteerattiin täydennysoppaan luon-
nosta vuodelta 2002 ja viitteessä oli hyvän viitteen tapaan mukana asiaankuuluva sivunumero.
Tämän vastauksen ei katsottu vastaavan henkilön omia mielikuvia, vaan vastaus oli tarkistettu
oppaasta. Tällä perusteella arvioitiin tulosten luotettavuuden riittävän tässä raportissa tehtyjen
johtopäätösten perusteiksi.

Mikäli aiheesta tehdään tarkempaa tutkimusta, lienee tarpeen tehdä uusi kysely ja pyrkiä saa-
maan suurempi vastaajamäärä johtopäätösten perusteeksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Oppaiden ja ohjesääntöjen perusteella voidaan paikallishankinnat ymmärtää kattamaan aino-
astaan hankinnat, jotka perustaja tekee omalla talousalueellaan ja vain perustamisvastuullaan
olevien joukkojen perustamiseen liittyen. Hankinnat ovat kuitenkin sellaisia, että materiaalin
saamiseksi materiaalia tai palvelua tuottavan liikkeen ei tarvitse tilata materiaalia, vaan se löy-
tyy liikkeen omasta paikallisesta varastosta. Tämä määritelmä jättää vielä avoimeksi kysy-
myksen materiaalista, joka hankitaan joukkojen tai oman toiminnan ylläpitämiseksi keskitetyn
hankintajärjestelmän ulkopuolella.

Miksi siis kutsutaan materiaalia, joka on hankittu kuten paikallishankintamateriaali, mutta muuhun kuin joukkojen perustamiseen liittyen? Oppaiden määritelmien perusteella kyse lie-
nee kaikessa yksinkertaisuudessaan hankintamateriaalista. Kyselyyn vastanneet asiantuntijat
ovat käsityksissään laajentaneet paikallishankintakäsitteen kattamaan myös tämän tyyppisen
materiaalihankinnan.

Edellä mainitun perusteella voidaan siis päätellä, että käsitteenä paikallishankinnat lakkaavat
siinä vaiheessa kun joukkoja ei enää perusteta. Tämän lisäksi mitkään muut joukot kuin ne
joilla on perustamisvastuu, eivät toteuta paikallishankintoja. Nämä joukot eivät ainakaan teo-
riassa hanki itse mitään, vaan niiden tulisi saada täydennyksensä logistiikkajärjestelmältä.
Vaikka ne hankkisivatkin elintarvikkeita tai päivittäistavaroita paikallisesti ei näitä hankintoja
pidetä paikallishankintoina.

Paikallishankinta käsitteenä on kirjallisten lähteiden perusteella tarkasteltuna käytettävyydel-
tään hyvin suppea. Sen soveltuu käytettäväksi vain joukkojen perustajalle joukkojen perusta-
miseen liittyen. Tämän lisäksi kirjallisten lähteiden antamat rajoitteet supistavat paikallishan-
kinta -käsitteen käyttötilanteita, koska paikallishankittavan materiaalin saatavuus ilman liik-
keen muualta tekemää tilausta on heikkenemässä vähittäisliikkeiden ketjuttumisen ja logistiik-
kan keskittymisen seurauksena.

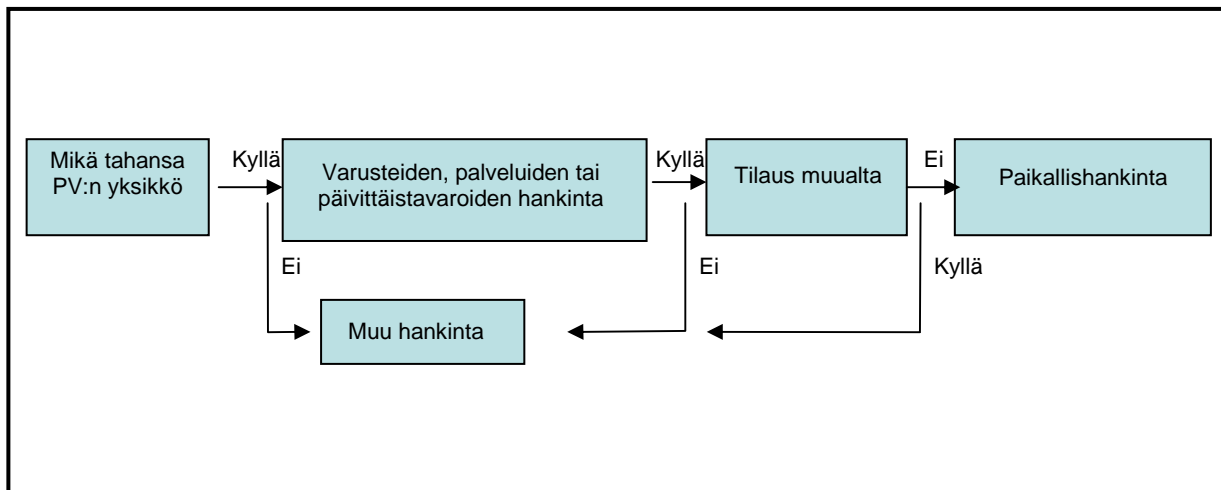
Kyselyyn vastanneiden näkemys paikallishankinnasta jakaantuu selvästi koulutustaustan pe-
rusteella. Sotilaiden näkemyksissä huomioidaan valmiuden kohottamisen vaikutukset ja eri-
tyisesti paikallishankintakäsitteen liittyminen valmiuden säätelyyn. Siviileillä puolestaan pai-
kallishankintakäsite liittyy alueeseen ja etäisyyksiin sekä hankinnan suppeuteen. Ilmeisesti kä-
sitteessä oleva viittaus paikallisuuteen johdattaa mielikuvat paikallisuuteen lyhyenä etäisyyte-
nä ja lähialueena. Vain yksi vastaaja ilmaisi erillään normaalin kaupallisen menettelyn mukai-
sesti paikallisesti hankitun materiaalin ja paikallishankinnan.⁴⁵ Tämä tarkoittaa sitä, että puo-
lustusvoimien henkilöstöllä on arkikäytössä kaksi toisistaan huomattavasti poikkeavaa määri-
telmää paikallishankinnalle. Koska ainakin osa näistä hankintoihin liittyvistä henkilöistä jat-
kaa puolustusvoimien palveluksessa ainakin valmiuden kohottamisen alkuvaiheessa, olisi kä-
sitysten yhdistämiselle tarve väärinkäsitysten välttämiseksi. Valmiuden kohottamisen yhtey-
dessä ei ole tarpeen enää muille kuin tilanteen itsensä toiminnalle asettamille haasteille.

⁴⁵ Kyselyn vastaukset

Seuraavaksi tarkastellaan kirjallisten lähteiden ja kyselyyn vastanneiden määritelmiä paikallishankinnasta suhteessa toisiinsa. Näiden määritelmien vertailulla päädytään havaintoon, että vastaajien käsitykset ovat laveampia kuin ohjesääntöjen ja oppaiden tiukka käsitteenmäärittely. Kuinka paljon ohjesääntöjä laajemmin käsite subjektiivisesti ymmärretään, vaihtelee ryhmittäin ja jopa vastaajaryhmien sisällä. Yhteistä on kuitenkin selvästi ohjesääntöjä laveampi käsitys paikallishankinnan käsitteestä eli milloin ja miten paikallishankintoja tehdään. Yhdistelmänä käsityksistä saadaan hankinnat kattamaan materiaalin lisäksi päivittäistavarat ja elintarvikkeet. Lisäksi paikallishankinnaksi halutaan ymmärtää hankintoja vielä perustamisenkin jälkeen tai perustajaorganisaation omaan tarpeeseensa paikallisesti tekemät hankinnat.

Esimerkkimateriaalin paikallisen saatavuuden tarkastelu osoittaa kirjallisten lähteiden tavan hankkia materiaalia paikallishankintana olevan nykyisessä tilanteessa edelleen mahdollinen. Materiaalia on saatavilla siten kuin se ohjesäännöissä ja oppaissa on määritelty paikallishankinnan osalta. Tässä valossa voidaan todeta käsitteen olevan edelleen käyttökelpoinen. Lisäksi esimerkkimateriaalin tarkastelu osoittaa vastaajien käsitysten olevan totuuden mukaisia eräiden materiaaliryhmien saatavuuden osalta. Ohjesääntöjen ja oppaiden määrittely ei siis toimi kaikissa tapauksissa. Paikallishankintoja rajoittaa siis ohjesääntöjen ja oppaiden tiukan määrittelyn lisäksi myös materiaalin tosiasiallinen saatavuus määritelmän kuvaamalla tavalla.

Johtopäätöksenä edellä mainituista voidaan todeta paikallishankinnan käsitteen olevan käytännöllisyyden ja vallitsevien käsitysten näkökulmasta tarkasteltuna melko suppea. Johdonmukaisempaa ja käytännöllisempää olisi saattaa ohjesääntöjen ja oppaiden käsitteenmäärittelyissä paikallishankinta kattamaan kaikki hankinnat, jotka toteutetaan alueellisesti, ilman tilaamista keskusvarastoilta tai maahantuojilta. Tämä määrittely sisältäisi myös päivittäistavarahankinnat sekä elintarvikkeiden hankkimisen paikallisesti. Näiden lisäksi olisi käsitteeseen sisällytettävä myös palveluiden hankkiminen paikallisesti. Kuvassa 3 on esitetty kyselyyn vastanneiden käsityksiä vastaava paikallishankinnan määritelmä.

Kuva 3 Esitys paikallishankinnan määrittelemiseksi niin, että se vastaa vallitsevia käsitteitä ja vähittäiskaupan logistiikkaa

Mikäli paikallishankinnan määrittelyyn sisällytetään kaikki edellä mainitut vaatimukset, se saadaan kattamaan kaikki paikallisesti toteutettavat hankinnat kaikissa valmiudensäätelyn vaiheissa. Tällöin käsitteen määrittely vastaa paremmin niitä mielikuvia, mitä se kyselyyn vastanneiden asiantuntijoiden mielissä herättää. Samalla sen käytettävyys tulee paremmaksi ilman tarvetta erillisille tarkentaville käsitteenmäärittelyille tai rajauksille. Ohjesääntöjen ja oppaiden käsitteenmäärittelyn muutostarve tekstinä on pieni, mutta tällä pienellä muutoksella saadaan sekä siviilit että sotilaat ymmärtämään paikallishankinnat samalla tavalla.

LÄHTEET

Julkaisemattomat lähteet

Pääesikunnan hankintaohje, HE1520, 30.12.2008

PE MATOS PAK 09:02 (v3.0/20080207)

Julkaistut lähteet

Puolustusministeriön materiaaalialan strategia 2007

Valtioneuvoston selonteko vähittäiskaupan rakenteesta, muutoksista ja kauppaa koskevista erityiskysymyksistä, VNS 3/2006 vp

Laki julkisista hankinnoista 30.3.2007/348

Valmiuslaki 22.7.1991/1080

Puolustustilalaki 22.7.1991/1083

Huollon käsikirja, PVKK, Vaasa 2001

Kenttäohjesääntö VI Huolto, PE H-OS, Vaasa 1998

Kenttäohjesääntö Yleinen, PE SUUNNOS, Helsinki, 2007

Rannikkotykistöpatternisto-opas (tuliasematoiminta), Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Pieksämäki, 1998

Rannikko-ohjuskomppaniaopas, Edita Prima, Helsinki, 2008

Rannikkojääkäripataljoonaopas, Edita Prima, Helsinki, 2006

Valtion hankintatoimen käsitteistö, Valtion hankintatoimen neuvottelukunta, 5.9.2005

Perustamiskeskusopas, PE Operatiivinen osasto, Helsinki 2003

Liikekannallepanoupseerin opas, PE Operatiivinen osasto, Helsinki 2004

Keskon vuosikatsaus 2007

Internet lähteet

www.kesko.fi, 27.1.2009

www.sok.fi, 27.1.2009

Muut lähteet

Asiantuntijakysely, Rundelin Mikko, 2009

Materiaalikysely erävarusteliikkeisiin ja rautakauppoihin, Rundelin Mikko, 2009

LIITE 1 KYSELY

KYSELY

Tämä kysely liittyy kapteeniluutnantti Mikko Rundelinin esiupseerikurssilla 61 tekemään tutkielmaan. Tutkielmassa selvitetään paikallishankintaa käsitteenä valmiuden kohottamisen eri vaiheissa. Tällä kyselyllä pyrin selvittämään miten paikallishankinta ymmärretään hankintojen suunnittelun ja toteuttamisen parissa työskentelevien henkilöiden keskuudessa. Tästä syystä on tärkeää että vastaatte oman mielikuvanne mukaisesti eli miten juuri te ymmärrätte myöhemmin kysyttävät asiat.

Vastauksia käsitellään nimettömästi ja henkilöstöryhmistä riippumatta. Pyydän kuitenkin merkitsemään vastaukseenne nimenne ja tehtävänne tutkijan työtä varten. Nimiä tai tehtäviä ei julkisteta missään muodossa ja niiden käyttö rajoittuu pelkästään vastausten lajitteluun. Vastaukset hävitetään viimeistään viikon kuluessa tutkielman arvostelun julkistamisesta. Vastauksia ei luovuteta kolmansille osapuolille ilman jokaisen vastaajan henkilökohtaista suostumusta. Tutkielman valvojilla on oikeus perehtyä vastausmateriaaliin, mikäli se on arvostelun kannalta tarpeellista.

Pyydän teitä vastaamaan tässä esitettyihin kysymyksiin käyttämättä lähteitä ja puhtaasti omien mielikuvienne tai tietojenne mukaan.

Nimesi ja tehtäväsi?

Miten tehtäväsi liittyy paikallishankintoihin?

Mitä mielestänne paikallishankinnoilla tarkoitetaan?

Miten rajaisitte tai erottaisitte paikallishankinnat muista hankinnoista?

Mitä materiaaliryhmiä paikallisesti voidaan hankkia?

Mitä materiaaliryhmiä hankitaan paikallisesti

a) normaalioloissa?

b) normaaliolojen häiriötilassa?

c) poikkeusoloissa?

Vaikuttaako keskitettyjen varastojen tai tukkujen käyttö paikallishankintoihin?

Milloin mielestänne siirrytään paikallishankinnoista keskitettyihin hankintoihin?

Muita ajatuksia paikallishankinnoista

LIITE 2 KYSELYN VASTAUKSET, YHDISTELMÄ

Tähän on yhdistelty kyselyn vapaamuotoisten vastausten tuloksia. Useammin kuin kerran toistuvat vastaukset on vahvennettu.

1. Vastaajien tehtävänimikkeitä oli:

- Aluetoimiston päällikkö
- Hankintajohtaja
- **Hankintapäällikkö**
- Hankintasihteeri
- Huoltopäällikkö
- **Kauppias**
- Operatiivisen ja taloussektorin johtaja
- Osastoesiupseeri
- **Talouspäällikkö**
- Varikko-osaston päällikkö

2. Vastaajien tehtävät liittyivät paikallishankintojen tekemiseen:

- Varustamiseen liittyen
- Poikkeusolojen hankintojen ohjeistaminen
- Rahoitussuunnittelu ja laskujen maksatus
- Tilaa paikallisesti viljelijöiltä ja leipomoista
- Hankintasihteerit ovat suoranaisia alaisiani
- Normaaliolojen hankintojen ohjeistus
- Toteutan hankintoja
- **Johdan hankintatoimintaa** apunani hankintasihteereitä, jotka tekevät myös paikallishankintoja
- Osallistun sopimusten tekoon ja joskus tilauksen hyväksyjänä
- Ohjaan hankintoja
- Sotilasalueen perustamisvalmistelut
- Liittyy sodanajan tehtävääni
- Vastaan hankintasuunnitelmasta

3. Vastaajat ymmärsivät paikallishankinnan tarkoittavan seuraavia asioita. Vahvennetulla on kirjoitettu ne käsitykset, jotka toistuivat useammassa vastauksessa.

- **Materiaalia, jota ostetaan, lunastetaan, vuokrataan tai otetaan joukkojen käyttöön** ja on saatavissa yrityksistä joita ei ole varattu ylemmän johtoportaan käyttöön
- Elinkeinoelämältä paikallisesti suoritettavaa **materiaalin hankintaa, perustettavien joukkojen varustamiseksi**
- Paikallishankinta ei saa johtaa tilauksiin keskusvarastoilta. Maanpuolustusalueiden esikunnat ja sotilasläänien esikunnat johtavat paikallishankintojen suorittamisen. **Materiaalin lunastamisen palvelukseen kutsuttavilta henkilöiltä** katsotaan kuuluvaksi paikallishankintaan. (Tämä on suora lainaus Täydennysoppaan luonnoksesta, 2002. s.191)

- Suositaan paikkakunnan tuotteita
- **Normaaliolojen hankinnoissa tätä termiä ei juurikaan käytetä**
- Poikkeusoloissa sillä tarkoitetaan niitä tavara- /palveluhankintoja, joita ei voida toteuttaa keskitettyä täydentämis- /tukeutumisketjua pitkin
- Paikallishankintoja voi toteuttaa kaikki joukot heille erikseen annettujen valtuuksien perusteella
- Hankitaan materiaalia omalta kunnalta
- Olettaisin kysymyksellä tarkoitettavan pienhankintoja, joita suoritetaan noutoperiaatteella, yleensä pikahankintoja
- Kaikkea materiaalia joka toimitetaan 0 – 150 km alueelta toimituspisteeseen
- Suora **hankinta lähiseudun paikkakuntien toimittajilta**
- **Sotavarustepuutteiden täydentämistä perustamisen yhteydessä**
- Kulutusmateriaalin hankkimista joukon omin toimenpitein
- Paikallishankinta on nopeaa, ei suunniteltua, välitöntä joukkojen suorituskykyjen mahdollistavaa, toimintaa.
- Valtakunnallisten tai alueellisten puitesopimusten ulkopuolella tehtävät hankinnat, joita ei tarvitse kilpailuttaa

4. Paikallishankintojen rajauksena muista hankinnoista vastaajat kuvailivat seuraavia asioita.

- **Täydentävää materiaalia perustettaville joukoille**
- Vähäinen, läheltä suoritettava hankinta
- Paikallishankinnat hoidetaan yleensä puhelimesta tai paikan päällä
- **Rajaisin tämän termin käytön koskemaan vain poikkeusoloja**
- Pääkaupunkiseudun joukko-osaston edustajana saamme hankittua käytännössä kaikki tavarat ja palvelut paikallisesti, mutta emme käytä termiä siitä huolimatta.
- Pienhankinnat omalta paikkakunnalta, joita voidaan noutaa itse, säästetään rahtikuluisissa
- **Hankintalain ulkopuolella olevia pienhankintoja**, koska tällainen hankinta tarvitsee suoramankinnan perusteen, jotta se voidaan suoraan tehdä kilpailuttamatta
- **Maantieteellinen etäisyys on keskeinen erottava tekijä**
- Muut hankinnat ovat normaalia ostamista
- Valtakunnallisten tai alueellisten puitesopimusten ulkopuolella tehtävät hankinnat, joita ei tarvitse kilpailuttaa

5. Vastaajien luettelemia materiaalityyppejä, jotka soveltuvat heidän käsityksensä mukaan hankittavaksi paikallishankinnoilla. Ne materiaalit, jotka esiintyivät useammassa kuin yhdessä vastauksessa, on kirjoitettu vahvennetulla.

- Henkilökohtaisia varusteita
- **Työkaluja**
- **Käsityökoneita**
- **Toimistomateriaalia**
- **Sähkötarvikkeita**
- **Käsikauppatavaroita**
- Ajoneuvojen varaosat
- Polttoaineet
- **Elintarvikkeita**
- **Soraa, maarakennusaineita**
- Muovituotteita

- **Kirjakauppatuotteita**
- **Pieniä atk-tarvikkeita**
- pieniä yksittäisiä korjauksia
- kahvilatuotteita
- lippuja
- Ei sotavarustus eikä vaatetus
- Rautakankia
- Makuupusseja

6. Mitä materiaaliryhmiä hankitaan paikallisesti
a. normaalioloissa?

- Hyvin pienimuotoista hankintaa (materiaalia ja palveluja)
- Ajoneuvojen varaosat
- Polttoaineet
- **Elintarvikkeet**
- Puutavara
- Maarakennusaineet
- Työkoneiden vuokraus
- Kuljetuspalveluja
- **Toimistotarvikkeita**

b. normaaliolojen häiriötilassa?

- Hyvin pienimuotoista hankintaa (materiaalia ja palveluja)
- Ajoneuvojen varaosat
- Polttoaineet
- **Elintarvikkeet**
- Puutavara
- Maarakennusaineet
- Työkoneiden vuokraus
- **Kuljetuspalveluja**
- **Toimistotarvikkeita**
- Pesulapalvelut
- **Työkaluja**

c. poikkeusoloissa?

- Henkilökohtaisia varusteita
- **Työkaluja**
- **Käsityökoneita**
- **Toimistomateriaalia**
- Sähkötarvikkeita
- **Käsikauppatavaroita**
- Ajoneuvojen varaosat
- Polttoaineet
- **Elintarvikkeet**
- **Puutavara**
- **Maarakennusaineet**
- Työkoneiden vuokraus

- Kuljetuspalveluja
- Pesulapalvelut
- Ruokailupalveluita

7. Vaikuttaako keskitettyjen varastojen tai tukkujen käyttö paikallishankintoihin?

- Kyllä vaikuttaa.
- Keskusliikkeet tai niiden varastot eivät ole käytettävissä ilman erillistä lupaa
- HRE koordinoi ja ohjeistaa SL:n alueella
- Käyttö kielletty kohdan kolme mukaan. (Sama vastaaja, jolla suora lainaus Täydennyssopasta)
- Keskitettyjen hankintojen hinnat ovat edullisempia
- **Ei vaikuta**
- Tuotteet tulevat järkevästi muutamassa toimituksessa
- Keskitetyn mallin riski voi olla haavoittuvuus
- Jos keskitetty varasto tai tukkuliike on lähellä, vaikutus on positiivinen. Jos taas matka on pitkä, vaikutus on negatiivinen eli kuljetusmatka on se oleellinen tekijä
- Paikallishankinnat pitää rajata vain paikallisen kaupan hyllyssä oleviin materiaaleihin
- Vähittäisliikkeissä ei yleensä ole varastoissaan suuria määriä tavaraa.
- Ehdottomasti, käsiteltävän materiaalin tarve on valtakunnallinen

8. Milloin mielestänne siirrytään paikallishankinnoista keskitettyihin hankintoihin?

- Kun joukko on perustettu ja se siirtyy ensimmäiseen tehtävään
- Poikkeusoloissa, häiriötilanteissa
- Volyymitarpeet vaikuttavat keskittämiseen, jolloin voidaan sopimuksin turvata materiaalin saatavuus ja valtion ostoedut
- **Silloin kun paikalliset toimittajat eivät pysty toimittamaan tarvittavia tuotteita**
- Valmiuden kohottamisen myötä siirrytään itse asiassa vielä pidemmälle vietyyn kontrolliin, koska huoltorykmenttien rooli korostuu täydennyksissä
- Silloin kun puhutaan isoista määristä ja summista
- Silloin kun ennakoitu arvo ylittää kansallisen kynnsarvon
- Kun niistä on olemassa kilpailutus-, puite- tai vuosisopimus
- Kun tuotteet hankitaan yhdeltä tai kahdelta toimittajalta, joka pystyy palvelemaan koko valtakunnan alueella
- Silloin kun joku muu tekee hankintasopimuksen toimittajan kanssa, esim. varikko tai sotilaslääni
- Jos huoltorykmentillä olisi kyky tehdä tämä, se voisi olla toimiva malli. Nykyisellään HR on kyvytön.
- Keskitetyt hankinnat käyntiin heti kun vähän hakua kriisistä on
- Materiaalin tarve on valtakunnallinen. etukäteen selvitettävä olemassa oleva materiaali ja valtakunnallisesti osoitettava kohde perustajille tai toimitetaan materiaali kootusti ympäri maata suoritusorganisaatioille tai joukoille.

9. Muita ajatuksia paikallishankinnoista

- Nykyjärjestelmän pääpaino on keskitetyissä hankinnoissa.
- Paikallishankinnoilla voidaan paikata vain pieniä vajeita.
- Vältettävä- ei saa suosia myyjiä
- Pikatilanteet / toiminnan häiriötilanteet voivat pakottaa paikallishankintoihin merkittävästi lisääntyen
- Ostoehdot ja – edut eivät ole välttämättä edulliset valtiolle.

- Esitetään käytettäväksi vain muissa kuin normaalioloissa
- Paikallisen talouselämän kannalta olisi hyvä asia pystyä hankkimaan tuotteita tai palveluja paikallisesti enemmän.
- Keskitetyllä hankinnalla päästään huomattavasti tehokkaampaan prosessiin hankinnassa (hinta, logistiikka)
- Materiaalilaitosten tekemät keskitetyt hankinnat ovat pääasiallinen tapa hankkia ja täydentää sotavarusteita.
- Paikallishankinnat ovat vanha jäännös, joka perustui jo poistuneeseen liike-elämän kapasiteettiin
- Mikäli yksittäiset joukot ja perustajat hankkivat materiaalia itse, saattaa syntyä kilpailutilanne, jossa nopein käsi voittaa ja kriittinenkin materiaali kohdentuu toisarvoisille joukoille.